

MADDE YATIRILANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
28 TEM 2006

Ilic, Slobodan. "Hüseyin Lamekani: ein osmanischer Dichter und Mystiker und sein literarisches Werk." Doktora Tezi. Bamberg Universität, 1996. (Danışman: Prof. Dr. Klaus Kreiser) Bkz. 2.387

Tuğluk, İbrahim Halil. "Lâmekânî Şeyh Hüseyin Efendi: hayatı ve eserleri." Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 2000. (Danışman: Prof. Dr. Cemâl Kurnaz)

~~MADDE YATIRILANDIKTAN~~
~~SONRA GELEN DOKÜMAN~~

27 TEMMUZ 2001

1617

TSU

Slobodan IIIć

JEDAN PERZIJSKI GAZEL HUSEJNA LÂMEKÂNIJA

U rukopisnoj medžmui iz 17. vj. koja se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu pod brojem 3049 nalazi se i više od sedamdeset pjesama, uglavnom gazela, koje je sastavio Husejn Lâmekâni, uz komentatora Ibn Arabijevih »Bisera mudrosti« Abdullaha Bosnevijsa najznačajniji naš književni predstavnik mistične kongregacije melâmi-bajrâmi,¹ kod nas poznatije kao hamzevijska. Dostupni podaci o njegovom životu su oskudni i vrlo često kontradiktorni. Tako se sa sigurnošću ne može reći ni da li je našeg porijekla. Nepodložna sumnji je jedino činjenica da je najveći dio života proveo u Istambulju kao šejh tekijske u haremu Šâh Sultâne-mesdžida, držeći propovijedi i vaspitajući muride. U dvorištu iste džamije je i sahranjen nakon što ga je sustigla smrt 21. rebiul-evvela 1035./21. decembra 1625. godine.²

Pisao je pod više pjesničkih pseudonima (maħlas) od kojih je najčešći »Lâmekâni (Bezvmjesni), ali sebe ponekad naziva i »Lâzemâni« (Bezvmremenski), kao i »Hüsejní«, »Husâmi« ili »Husâm«. Husam (uddin) bi moglo biti i njegovo pravo ime, bar prema natpisu na arapskom jeziku iznad jedne od pjesama u kom se kaže: »Li-ra'âsi ahli t-ṭarîqati ḥadrati Husâmiddîni š-šâhîri bi-Lâ-makâni r-Rûmî mawlidan wa l-Bayrâmî mašraban« (Od predvodnika pripadnika Reda hazreti Husamuddina, Rumelijca (tj. iz evropske Turske) porijeklom, a bajramije po usmjerenju).

Uz kratku poslanicu (risâla) na omiljenu sufijsku temu »savršenog čovjeka« (Al-insânu l-kâmil), sačuvanu u jednom rukopisu Süleymâniyye-biblioteke u Istambulju³ i jednog Lâmekânijevog pisma Muniri Belgrâdiju u kojem brani dervise i tasavvuf pri kraju rukopisa jednog Munirijevog djela koji se nalazi u istoj biblioteci,⁴ pjesme u

¹ Mističko bratstvo koje je početkom 15. vj. u Anadoliji osnovao Hadži-Bajram Velî, kome duguje i svoje ime. Učenja reda obično opisuju kao sintezu melamijskih i halvetijskih učenja. Pripadnici ovog bratstva u Bosni, koji su krajem 16. vijeka bili izloženi žestokim progonima, općenito su se po imenu svog šejha Hamze Balija nazivali hamzevijsama.

² O Husejnu Lamekaniju više: M. Handžić, »Husejn Lamekani«, kalendar *Narodna uzdanica* 1942, str. 148—161; A. Gölpınarlı, *Melamîlik ve Melamiler*, Istanbul, 1983, str. 80—84; H. Sabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo 1973, str. 216—219.

³ Süleymâniyye ktp. Mskp. 800/14, str. 226b-229a (podatak Dž. Čehajić)

⁴ Süleymâniyye ktp. Šâhid Ali Pasa. Mskp. 2819, 148—163 (podatak H. Sabanović)

علي رضا قره بلوط ، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
إستانبول و أنطولي، الجزء الأول، [y.y.,t.y.] ISAM 141806

د. 482-

9 HAZ 2006

1455 - حسين لامكاني بشنوي ثم الإستانبولي
Jamilian Huseyn Ef...

العثماني الصوفي الملايبي البيرامي ، الشاعر ، المعروف

بلامكاني المتوفى بإستانبول سنة 1624/1034

(أنظر : محمد طاهر عثمانلي مؤلف لري 191/1 ؛

مستقيم زاده مجلة النصاب ورقة 376)

من تصانيفه :

1 - الأطوار السبعة - في السلوك (ت)

إزمير ملي رقم 3/1123 ورقة 13-17 ، 1314 هـ

2 - ترجمة خلاصة أسرار نامه لفريد الدين العطار

(منظوم مشنوي) (ت)

ملي كتيبخانه رقم 5278 ؛ حالت أفندي رقم 800 ؛

550 بيتا تقريبا ؛

3 - رسالة في قوله عليه السلام " كنت كنزا مخفيا

فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق ... "

ملي كتيبخانه رقم 408/FB ورقة 5 ؛

4 - شرح حديث : " كلّ شئ يرجع إلى أصله "

حالت أفندي مجموعة رقم 800 ورقة 228-229 ؛

5 - مکتوب الشيخ لامكاني لمير أفندي البلغادي (ت)

إزمير ملي رقم 8/1016 ورقة 47-48 ؛

6 - وحدت نامه - في التصوف (ت)

عثمان أركين رقم 3/59 ورقة 76-78 ، 1341

هـ رقم 14/269 ورقة 74-75 ؛ رقم 12/313

ورقة 105-106 ؛ رقم 8/313 ورقة 89-92 ؛

MADE WITH ALEXANDRIAN
SONRA GAZETE DUKUMAN

LÂMEKÂNÎ HÜSEYİN'İN ESRARNÂME TERCÜMESİ

İbrahim Halil TUĞLUK¹

ÖZET

Türk edebiyatı üzerinde önemli etkileri olan Ferîdü'd-dîn Attâr'ın Esrâr-nâme adlı eseri birçok defa Türkçeye tercüme edilmiştir. Bunlardan biri, Lâmekânî Hüseyin'in tercümesi olup kaynaklarda İnsan-ı Kâmil mesnevisi olarak geçmektedir. Eserin Esrâr-nâme tercümesi olduğu Milli Kütüphanedeki nüshasından tespit edildi.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün vezniyle kaleme alınmış olan mesnevi, 537 beyittir.

Bu çalışmada, Esrâr-nâme tercümesi incelenmiş ve Esrâr-nâme tercümesinin tenkitli metni yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lâmekânî Hüseyin, insan-ı kamil, Esrâr-nâme, tenkitli metin

THE TRANSLATION OF ESRÂR-NÂME OF LÂMEKÂNÎ HÜSEYİN

ABSTRACT

The translation of Esrâr-nâme, which is a work of Ferîdü'd-dîn Attâr that has important effects on the Turkish Literature, was made several times into Turkish. One of these translations was made by Lâmekânî Hüseyin and is known as "İnsan-ı Kamil masnavi" in the sources. It was proved that a translation of Esrâr-nâme by its copy in National Library.

Masnavi consists of 537 couplets. It was written out in a Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün meter.

In this work Lâmekânî's life works, the translation of Esrâr-nâme were examined and criticised-text of the translation of Esrâr-nâme was made.

Keywords: Lâmekânî Hüseyin, insan-ı kâmil (Perfect Man), Esrâr-nâme, Text

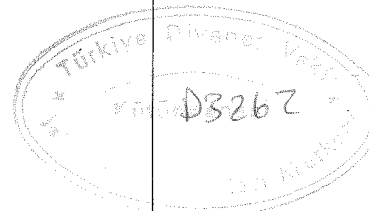
A. Lâmekânî Hüseyin'in Hayatı

¹ Yrd. Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü, ihaliltugluk@gmail.com

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008

818-865

17 EYLÜL 2010

Lâmekânî Hüseyin, 16. yy. sonu ile 17. yy.'ın ilk yarısında yaşamıştır. Doğum tarihi bilinmemektedir. Lâmekânî Hüseyin, Peştelidir. Eserleri dikkatle incelendiğinde Lâmekânî'nin iyi bir eğitim aldığı görülür. Divanı, Esrâr-nâme Tercümesi, Vahdetnâme adlı tasavvufî risalesi ve mektuplarında işlediği konular ve bu konular ile ilgili yorumları onun ilimdeki derinliğini gösterir.

Lâmekânî, 21 Rebî'ü'l-evvel 1625 (21 Haziran 1625) tarihinde pazar günü vefat etmiştir. Mezarı, Cerrah Paşa Tıp Fakültesi alanı içinde, Şâh Sultân Camii haziresindedir. Mezar taşının üzerinde yeni harflerle sonradan yazılmış olan; "Hüseyin Lâmekânî ö:1625" ibaresi bulunmaktadır.

Lâmekânî'nin mürşidi, Pîr Hasan Kabâdûz'dur. Şair, onu zamanın kutbu olarak görür.

Lâmekânî, devrinde sevilip sayılmış bir şeyhtir. Devletin yüksek kademesindeki insanlardan, halktan ve okumuş insanlardan birçok müridi olmuştur. Bunlar içerisinde en meşhuru, Oğlan Şeyh İbrahim Efendi'dir. Diğer müritleri; İran serdarı Ferhât Paşa (öl. M.1595), Hüsâmî (öl. M.1648), Hâdî (öl. ?), Ahmedî Rûmî (öl. ?), Va'dî (öl. ?), Hakîkî Bey (öl.?)² dir.

A. Esrâr-nâme Tercümesi

Ferîdüddîn Attâr'ın Esrâr-nâme adlı eserinin Türk edebiyatına önemli etkisi olmuş, eserin manzûm, mensûr birçok çevirisi yapılmıştır. Tebrizli Ahmedî, İlâhî, Huzûrî, Şeyh Latîfî, eserleri kütüphanelerde mevcut olan Esrâr-nâme mütercimleridir.³

Lâmekânî'nin Esrâr-nâme tercümesi kaynaklarda İnsan-ı Kâmil adıyla zikredilmektedir.⁴ Eserde İnsan-ı Kâmil'in özellikleri üzerinde çok durulduğundan böyle bir adlandırma yapıldığını düşünüyoruz. Lâmekânî Hüseyin'in İnsan-ı Kâmil adındaki mesnevisinin Esrâr-

² Lâmekânî Hüseyin'in hayatı için şu kaynaklara bakılabilir: Evliyâ Çelebi, *Seyâhatnâme*, İstanbul, 1314, C. 1, s. 380; Atâî, *Şakâikü'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri*, (hzl. Abdülkadir Özcan) İstanbul, 1988, s. 760; Kâtip Çelebi, *Fezleke*, İstanbul, 1287, C. 2, s. 71; Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâ'îlî* (hzl. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı) Ankara, 2001, C. 2, s. 1241; Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmilik ve Melâmiler*, İstanbul, 1992, s. 80-84; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul, 1313, C. 2, s. 188; Bursalı Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (hzl. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı) Ankara, 2000, C. 1, s. 191-192; Mehmed Handzic, "Hüseyin Lâmekânî", *Kalender Narodan Uzdanica*, Sarajevo, 1942, s. 148-161; Hzlîm Şabanovic, Knizevnost Muslimana Bih na Orijentalnim Jezicima, Sarajevo, 1973, s. 216-217; Slobodan İlic, *Hüseyin Lâmekânî, Ein Osmanischer Dichter und Mystiker des 16. Jahrhunderts Sein Literarisches Werk*, Frankfurt, 1995.

³ Gönül Ayan, *Esrâr-nâme*, Ankara, 1996.

⁴ Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 84.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008

HÜSEYİN LÂMEKÂNÎ'NİN İNSÂN-I KÂMİL GÖRÜŞÜ: "RİSÂLE-İ VAHDET-NÂME"(*)

Bilal KEMİKLİ(**)

GİRİŞ

Filozofların yetkin insan konusundaki düşüncelerinin İslâm mutasavvıflarında insân-ı kâmil (el-insânü'l-kâmil) terimiyle anlamlandırıldığını görmekteyiz. İnsân-ı kâmil kavramı her ne kadar hicrî dördüncü asırda yaşayan mutasavvıf Hüseyin b. Mansur'un bâzı ifâdelerinde bulunsa da⁽¹⁾ islâm tasavvuf düşüncesinin bir problemi olarak ele alınması daha sonraki dönemlerde dir. İbnü'l-Arabî, tasavvuf düşüncesinin diğer bâzı konuları gibi insân-ı kâmil nazariyesini de tasavvufun bir temel görüşü olarak ortaya koyan ilk mutasavvıf olma özelliğini hâizdir⁽²⁾. Sonraki dönemlerde İbnü'l-Arabî ekolüne bağlı mutasavvıf düşünürler bu nazariyeyi daha detaylı ve derli toplu tartışmaya açmışlardır. Bu konuda ilk kapsamlı bilgiler Abdülkerim el-Cîlî tarafından serdedilmiştir. Nitekim el-Cîlî insân-ı kâmil konusunu müstakil bir eserde ele alarak ayrıntısıyla işlemiştir. Değişik zamanlarda Türkçe'ye de çevrilen el-Cîlî'nin eseri el-İnsânü'l-Kâmil'dir⁽³⁾.

(*) Biz Hüseyin Lâmekânî Efendi'nin bu risâlesinin çağımız Halvetî-Şâbânî meşâyihinden Mustafa Özeren Efendi'nin terekesinde bulunan nüshasını esas aldık. Söz konusu nüshanın fotokopisini Mustafa Efendi'nin öğrencilerinden Abdullah Kucur vâsitasıyla tedârik ettik. Bu vesileyle Abdullah Kucur'a şükranlarımızı arz ederiz.

(**) A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı

- (1) Bkz. İbrâhim Düzen, *Azîzüddin Nesefî'ye Göre Allah, Kâinat ve İnsân*, Ank. 1991, 213 II, 315; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifin*, Beyrut, trz., XIII, 315
- (2) İbnü'l-Arabî'nin insân-ı kâmile yüklediği anlam, daha sonraki dönemlerde konuyu detaylı bir şekilde ele alan el-Cîlî'nin görüşlerine kaynaklık eder. Bu konuda bkz. Seyfullah Sevim, *İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Düşüncesinde Ma'rifet Problemi*, Doktora Tezi, Kayseri, 1995, 117-122
- (3) *el-İnsânü'l-Kâmil*'in en önemli tercümelelerinden biri henüz yazma olarak bulunan Ali Örfî'nin *İnsân-ı Kâmil Tercümesi* (bir nüshası için bkz. İstanbul Belediye Ktb., 1750) ve Abdülaziz Mecdi (Tolun)'un yaptığı tercümedir. Matbû olarak Übdülkâdir Akçipek'in *İnsân-ı Kâmil* (İst. 1966), Abdurrahman Ayyıldız'ın *İnsân-ı Kâmil* (İst. 1972) çalışmalarını ve Seyyid Hüseyin Fevzi Paşa'nın *İnsân-ı Kâmil* (nşr. Remzi Gökna, İst. 1996)'ini zikredebiliriz.

Cîlî'ye göre insân-ı kâmil, bütün varlığın çevresinde döndüğü kutuptur. Her dönemde insân-ı kâmil başka sûrette ve adlar altında görünse de tektir. Nûr-ı Muhammedî olgusundan hareketle; gerçekte insân-ı kâmil, adı Muhammed, künyesi Ebu'l-Kâsım ve lakabı Şemsuddin'dir. Mahlûkâtın yaratılmasından bu yana var olan ve dünyâ kurulalıdan beri çeşitli peygamberler ve velîler sûretinde görünen odur. Kıyâmete değin fenâ fi'r-Resûl mertebesinde ilâhî hikmetlere mazhar olacak velî, her ne kadar isim ve cisim olarak farklı bir insan olsa da, hakîkate o, insân-ı kâmidir.

Cîlî'nin insân-ı kâmil'e yüklediği anlam bu kadarla kalmaz. Yine bu nazariyeye göre insân-ı kâmil Hakk'ın aynasıdır. Allah bütün isim ve sıfatlarını yalnız insân-ı kâmilde görür. Aslında bu mânâda bir bakış açısı, insana yüklenen anlam itibâriyle, Fârâbî başta olmak üzere bâzı müslüman filozoflarda da vardır. Nitekim insan mikrokozmoz (âlem-i sağır) olmak hasebiyle mutlak Varlık'ın bir tecellisi olan mevcut içerisinde bütün sıfatların tecellî merkezidir. Evrende var olan herşey insanda da bulunmaktadır. Bu nedenle o hulâsa-i âlemdir. Cîlî insanın bâzı özelliklerini evrenle mukâyese ederek tezini izah eder. Birbakıma insân-ı kâmil düşüncesini, insanın, mevcut ve gerçek varlık karşısındaki mevkiini tebellür ettirmeye dönük bir gayretin neticesi olarak görebiliriz⁽⁴⁾.

Esâsen "insân-ı kâmil" vahdet-i vücüt düşüncesi içerisinde önemli bir yer işgal eder. Bu konuda Cîlî'den başka Azîzüddin Nesefî'nin de müstakil bir eseri vardır⁽⁵⁾. Aynı şekilde Türk kültürü ve edebiyâtına mal olmuş şekliyle *insân-ı kâmil*; İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin yorumcusu olan Sadreddin Konevî⁽⁶⁾, Mevlânâ⁽⁷⁾ ve İsmâil Hakkı⁽⁸⁾ gibi düşünürlerde Türk irfânının anladığı şekilde anlamını bulmuştur.

Bu makâlede; eserleriyle vahdet-i vücüt düşüncesinin önemli tâkipçilerinden biri olarak tebârüz eden mutasavvıf ve şâir Hüseyin

- (4) Bu konuda bkz. Abdurrahman Bedevî, *El-İnsânü'l-Kâmil fi'l-İslâm*, Kahire, 1950; Câvit Sunar, "Allah İnsan İlişkisi", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXI (Ankara, 1976), 85-122. Ayrıca R. Nicholsan'ın Allah, insan ve âlem ilişkileri hakkındaki değerlendirmeleri (*Fi'r-Tasavvufi'l-İslâmî ve Târîhu*, çev. Ebu'l-Alâ'Affîf, Kâhire, 1957, 85-89) ile İzutsu'nun (*İslâm'da Varlık Düşüncesi*, çev. İbrahim Kalın, İst. 1995) katkıları da önemlidir.
- (5) Azîzüddin Nesefî, *Tasavvıfta İnsan Mes'elesi: İnsân-ı Kâmil*, çev. Mehmet Kanar, İst. 1990; İbrâhim Düzen, age.
- (6) Nihat Keklik, *Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah, Kâinat ve İnsan*, İst. 1967, 135-139
- (7) İsmâil Yakıt, *Batı Düşüncesi ve Mevlânâ*, İst. 1993, 19-48
- (8) İsmâil Hakkı Bursevî'nin çoğu eserlerinde konuyla alakalı bilgiler bulunmakla birlikte *Kitâbu'n-Neftce* adlı eserinde mevzûun daha detaylı bir şekilde ele alındığı önceki araştırmalarda ortaya konmuştur. Onun bu eserinin bir incelemesi için bkz. Erdoğan Frat, "Kitâbu'n-Neftce ve İnsân", *İslâmî İlimler Enstitüsü Dergisi*, II (Ank. 1975), 205-219